EDUCAȚIA CA PILON AL SECURITĂȚII UMANE: ABORDĂRI EUROPENE ȘI RELEVANȚĂ PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Lida CUCOȘ
doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0008-0232-3352
lidacucos.md@gmail.com

Rezumat. *Studiul examinează rolul educației ca element central al securității umane în contextul actual al Republicii Moldova și al aspirațiilor sale europene. Dincolo de funcția sa tradițională, educația este analizată ca un mecanism strategic de prevenire a excluziunii sociale, reducere a riscurilor structurale și întărire a coeziunii democratice. În viziunea europeană, educația contribuie nu doar la dezvoltarea individuală și economică, ci și la crearea unei societăți reziliente și incluzive.*

Republica Moldova, confruntată cu provocări precum migrația, scăderea populației și inegalitățile sociale, are nevoie de politici educaționale axate pe incluziune, echitate și competențe relevante pentru secolul XXI. Lucrarea propune o abordare interdisciplinară, integrând teoriile securității umane cu strategiile educaționale europene și oferind direcții de acțiune adaptate contextului național.

Metodologia se bazează pe analiză calitativă, studii de politici și examinarea documentelor europene relevante, completate cu date oficiale din surse naționale și internaționale. Concluzia evidențiază importanța unei educații orientate spre viitor ca fundament al dezvoltării durabile și al rezilienței societale în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: *educație, securitate umană, politici educaționale, incluziune, reziliență, dezvoltare durabilă.*

EDUCATION AS A PILLAR OF HUMAN SECURITY: EUROPEAN APPROACHES AND RELEVANCE FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract. *This study explores the role of education as a central element of human security in the current context of the Republic of Moldova and its European aspirations. Beyond its traditional function, education is analyzed as a strategic mechanism for preventing social exclusion, reducing structural risks, and strengthening democratic cohesion. From the European perspective, education contributes not only to individual and economic development but also to the creation of a resilient and inclusive society.*

The Republic of Moldova, facing challenges such as migration, population decline, and social inequalities, requires education policies focused on inclusion, equity, and competencies relevant to the 21st century. The paper proposes an interdisciplinary approach, integrating human security theories with European educational strategies and offering action directions tailored to the national context.

The methodology is based on qualitative analysis, policy studies, and examination of relevant European documents, complemented by official data from national and international sources. The conclusion highlights the importance of future-oriented education as a foundation for sustainable development and societal resilience in the Republic of Moldova.

Keywords: *education, human security, education policy, inclusion, resilience, sustainable development.*

Introducere

Conceptul de securitate umană a evoluat dincolo de tradiționala înțelegere militară a securității, incluzând astăzi dimensiuni esențiale precum accesul la educație, sănătate, justiție și un trai decent. În acest sens, educația este nu doar un drept fundamental, ci și un pilon central al securității umane, contribuind la consolidarea rezilienței personale, sociale și instituționale.

În Europa, educația este privită ca o investiție în capitalul uman și social, capabilă să reducă inegalitățile, să promoveze coeziunea și să prevină conflictele. În Republica Moldova, unde tranziția post-sovietică a generat vulnerabilități multiple, o educație de calitate, incluzivă și adaptată cerințelor viitorului este crucială pentru securitatea cetățenilor și dezvoltarea sustenabilă a statului.

Analiza relevă modul în care politicile educaționale europene contribuie la securitatea umană și explorează relevanța acestora pentru Republica Moldova, în contextul integrării europene, digitalizării și transformărilor demografice.

Teoria securității umane, consacrată de Raportul Organizației Națiunilor Unite din 1994, include șapte dimensiuni fundamentale: securitate economică, alimentară, a sănătății, a mediului, personală, comunitară și politică. Educația traversează transversal toate aceste dimensiuni, fiind considerată un „factor multiplicator" al securității, întrucât contribuie la reducerea sărăciei, la prevenirea violenței și la întărirea participării civice.

Conceptul de securitate umană, introdus în Raportul ONU din 1994, rămâne relevant și astăzi, punând accent pe capacitatea indivizilor de a-și exercita autonomia într-un cadru social în care sunt protejați de frică, deprivare și lipsă de demnitate [1].

La nivelul Uniunii Europene, strategii precum *Education and Training 2020/2030* și *European Pillar of Social Rights* includ educația ca pilon de echitate și reziliență societală. În cadrul acestora, se promovează dezvoltarea competențelor-cheie pentru viață, gândirea critică, incluziunea socială și adaptabilitatea într-un mediu global incert [2, 3].

Metodologie. Metodologia cercetării combină analiza politicilor europene, date statistice relevante pentru Republica Moldova (RM), surse academice, precum și bune practici din Uniunea Europeană (UE), oferind o perspectivă comparativă și aplicabilă.

Rezultatele cercetării

În cadrul politicilor europene actuale, educația este recunoscută ca o dimensiune esențială a securității umane. Uniunea Europeană adoptă o abordare integrativă, în care dreptul la educație nu mai este conceput exclusiv ca o obligație legală sau un motor al dezvoltării economice, ci ca un factor-cheie în consolidarea rezilienței personale și comunitare în fața provocărilor multiple ale lumii contemporane. Modelul european de educație susține echitatea, incluziunea socială și învățarea pe tot parcursul vieții, valorificând potențialul educației de a contribui la prevenirea marginalizării, combaterea radicalizării și consolidarea coeziunii sociale.

Uniunea Europeană promovează o abordare în care dreptul la educație nu este perceput doar ca o obligație legală sau un instrument de dezvoltare economică, ci ca un garant al rezilienței individuale și colective în fața riscurilor multidimensionale.

În această direcție, politicile educaționale europene actuale evidențiază o orientare strategică tot mai accentuată spre consolidarea relațiilor sociale durabile, contribuind în mod semnificativ la dezvoltarea mecanismelor necesare susținerii dezvoltării durabile și întăririi securității umane [4].

Bunele practici europene în domeniul educației – precum integrarea refugiaților prin educație în Germania, dezvoltarea educației incluzive în Finlanda sau formarea competențelor digitale în Estonia – demonstrează modul în care politicile educaționale bine calibrate pot spori securitatea umană, înțeleasă ca libertate față de frică, lipsuri și excludere socială. Aceste exemple subliniază faptul că investițiile în educație sunt esențiale nu doar pentru dezvoltarea economică, ci și pentru asigurarea unei societăți coezive, reziliente și profund democratice.

În spațiul european, educația este direct corelată cu indicatori ai securității umane:

- țările cu un sistem educațional echitabil și performant înregistrează niveluri mai scăzute ale sărăciei și ale violenței domestice;
- educația civică și digitală susține reziliența democratică în fața dezinformării și extremismului;

- incluziunea educațională a minorităților și migranților reduce riscurile de radicalizare și marginalizare socială;
- programe precum Erasmus+, EU4Youth, sau inițiativele privind competențele digitale contribuie semnificativ la consolidarea capitalului uman și a coeziunii europene.

Integrarea în spațiul european constituie o componentă esențială a agendei strategice naționale a Republicii Moldova, oferind un cadru de referință pentru modernizarea instituțională, în special în domeniul educației, prin alinierea la standardele normative și valorice promovate de Uniunea Europeană [5].

Tabelul 1. Analiza comparativă dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova privind educația și securitatea umană (*elaborat de autor în baza sursei [6,7])*

Dimensiuni de comparație	**Uniunea Europeană**	**Republica Moldova**
Cadrul strategic	Educația este integrată în strategiile de securitate umană ca instrument fundamental	Educația este recunoscută ca prioritate în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030", însă conexiunea directă cu securitatea umană este mai puțin explicită
Acces la educație și incluziune socială	UE promovează politici educaționale incluzive (ex: European Education Area, programe pentru grupuri vulnerabile, Erasmus+ pentru echitate socială)	Persistă inegalități între mediul urban/rural și regiuni. Accesul pentru copii cu dizabilități este încă limitat
Digitalizarea educației și infrastructura tehnologică	Internet cu acoperire extinsă, investiții substanțiale în tehnologii emergente, formare continuă a cadrelor didactice și implementarea soluțiilor digitale educaționale	Progrese modeste; conectivitatea în mediul rural este sub media înregistrată în UE. Potrivit BNS, în 2023, doar 75,2% dintre gospodării aveau acces la internet
Tineri în afara educației, ocupării sau formării (NEET)	Media UE în 2023 constituie aprox. 10,2% (conform Eurostat). Politici integrate pentru activarea tinerilor.	În RM, rata NEET a fost de 18,9% în 2023 (BNS), indicând vulnerabilitate sporită și lipsă de oportunități reale pentru tineri
Rolul educației în promovarea securității umane	Educația sprijină incluziunea socială, contribuind la diminuarea vulnerabilităților care pot genera instabilitate și extremism	Legătura dintre educație și securitate umană este insuficient conturată în politicile educaționale

Analiza comparativă dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova privind educația și securitatea umană, evidențiază diferențele esențiale dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova în abordarea educației ca factor al securității umane. În timp ce Uniunea Europeană integrează educația în strategiile sale de securitate și promovează incluziunea socială prin politici bine definite, în Republica Moldova educația este menționată ca prioritate strategică, însă fără o corelare explicită cu dimensiunea securității umane.

Accesul la educație este semnificativ mai echitabil în spațiul european datorită programelor dedicate grupurilor vulnerabile și inițiativelor precum *European Education Area* sau *Erasmus+*. În schimb, în Moldova persistă inegalități între mediul urban și rural, iar accesul copiilor cu dizabilități rămâne limitat. În ceea ce privește digitalizarea, UE dispune de o infrastructură tehnologică avansată și investește în formarea continuă a cadrelor didactice. În Republica Moldova, conectivitatea este deficitară, în special în zonele rurale, ceea ce afectează calitatea procesului educațional. Totodată, diferențele semnificative privind rata tinerilor NEET (care nu urmează o formă de învățământ, nu

sunt angajați și nu urmează cursuri de formare) evidențiază o vulnerabilitate crescută în rândul tinerilor moldoveni, lipsiți de mecanisme eficiente de integrare socio-economică.

Prin urmare, Uniunea Europeană valorifică educația ca pilon al securității umane, în timp ce Republica Moldova necesită o viziune strategică mai clară și politici coerente care să integreze educația în structura sa de securitate umană.

Pentru Republica Moldova, adaptarea la modelul educațional european este o oportunitate strategică, ce poate reduce vulnerabilitățile interne și accelera integrarea europeană. Printr-o politică educațională coerentă și incluzivă, educația poate deveni cel mai sigur drum spre o societate mai echitabilă, mai sigură și mai prosperă.

În pofida reformelor din domeniul educației, Republica Moldova continuă să se confrunte cu: acces inegal la educație de calitate în mediul rural, rate ridicate de abandon școlar, subfinanțare a sistemului educațional, exod al cadrelor didactice calificate.

Înțelegerea relației dintre educație și securitatea umană în Republica Moldova presupune raportarea la dinamica unor indicatori de bază privind participarea educațională, incluziunea socială și accesul la resurse digitale, reflectând evoluțiile recente din sistemul național de învățământ.

Tabelul 2. Indicatori privind incluziunea și participarea educațională în Republica Moldova (2020–2023) *(elaborat de autor în baza sursei [7,8])*

Anul	Abandon școlar în învățământul primar și gimnazial, %	Participare rurală, %	Tineri NEET, %	Acces la internet la domiciliu, %
2020	4,5	63,2	21,0	68,5
2021	4,2	64,1	20,3	71,0
2022	3,9	65,5	19,7	73,8
2023	3,8	66,8	18,9	75,2

Analizând datele din Tabelul 2, observăm o tendință pozitivă în ceea ce privește incluziunea și participarea educațională în Republica Moldova pe parcursul anilor 2020–2023. Rata abandonului școlar în învățământul primar și gimnazial a înregistrat o scădere constantă, de la 4,5% în 2020 la 3,8% în 2023, ceea ce indică o eficiență sporită a politicilor educaționale. Participarea elevilor din mediul rural a crescut gradual, atingând 66,8% în 2023, reflectând un acces mai bun la educație în afara centrelor urbane. De asemenea, se observă o scădere a ponderii tinerilor NEET, de la 21,0% la 18,9%, fapt ce denotă o îmbunătățire a integrării tinerilor în educație sau pe piața muncii. În paralel, accesul la internet la domiciliu a crescut cu aproape 7 p. p., de la 68,5% la 75,2%, ceea ce susține digitalizarea procesului educațional. Criza sanitară generată de pandemia COVID-19 a amplificat aceste tendințe, evidențiind atât potențialul transformator al educației digitale, cât și vulnerabilitățile sistemului educațional din Republica Moldova, în special în zonele rurale. Această perioadă a accelerat adoptarea tehnologiilor educaționale, dar a accentuat și inegalitățile de acces, evidențiind nevoia de politici sustenabile pe termen lung.

Potrivit datelor preliminare furnizate de Biroul Național de Statistică pentru anul 2024, se confirmă o tendință pozitivă, reflectată prin creșteri modeste ale participării educaționale în mediul rural și ale gradului de acces la internet, concomitent cu o reducere continuă a ratei tinerilor NEET. Aceste evoluții sugerează consolidarea unor politici publice axate pe echitate, incluziune și digitalizare, cu impact pozitiv asupra coeziunii sociale și, implicit, asupra securității umane.

Figura 1. Model conceptual al dezvoltării securității umane prin educație, incluziune și digitalizare
(elaborată de autor pe baza sinteze teoretice a conceptului de securitate umană (UNDP, 1994), a bunelor practici educaționale europene și a specificului socio-educațional al Republicii Moldova)

Modelul conceptual (Fig. 1), reflectă o abordare integrativă asupra modului în care educația, alături de factori complementari precum incluziunea socială, digitalizarea și participarea civică, contribuie în mod sinergic la consolidarea securității umane durabile. Forma piramidală a modelului nu este aleasă întâmplător: ea sugerează o ierarhie funcțională în care fiecare nivel superior depinde structural de soliditatea celui inferior.

La baza modelului se află educația, considerată factor de bază în dezvoltarea capitalului uman și social. Un sistem educațional echitabil și calitativ oferă indivizilor nu doar cunoștințe, ci și capacitatea de a interacționa, de a înțelege diversitatea și de a-și exercita drepturile într-un mod responsabil.

Educația autentică depășește simpla transmitere de competențe tehnice, vizând formarea unei conștiințe critice și responsabile, fundamentată pe valori umane și sociale durabile [9].

Nivelul următor – *incluziunea socială* – este strâns legat de accesul egal la educație și oportunități. Incluziunea presupune reducerea barierelor sociale, economice și culturale care limitează participarea indivizilor la viața comunitară. În lipsa unei educații incluzive, riscul de marginalizare crește, ceea ce afectează coeziunea socială și securitatea comunitară.

În viziunea lui Sigal N.G. (2014), cultura incluzivă reflectă o filosofie educațională în care valorile responsabilității colective și ale echității sunt împărtășite de toți actorii implicați. Acest model favorizează cooperarea școală–familie, adaptarea procesului educațional la nevoile tuturor și susținerea cadrelor didactice. Prin urmare, incluziunea devine nu doar un principiu pedagogic, ci și un pilon al coeziunii sociale și al securității umane [10].

Digitalizarea reprezintă o etapă intermediară esențială în acest proces. În societățile contemporane, accesul la tehnologie și dezvoltarea competențelor digitale facilitează participarea la educație, integrarea pe piața muncii și accesul la servicii publice. În același timp, digitalizarea reduce decalajele între mediul urban și cel rural, fiind un instrument eficient de combatere a inegalităților.

Participarea activă și coeziunea socială constituie expresia practică a unui proces educațional și social reușit. Când indivizii sunt informați, incluși și conectați, ei devin părtași ai schimbării sociale, contribuind la prevenirea conflictelor, întărirea instituțiilor democratice și crearea unui climat de încredere în societate.

Accesul universal la educație contribuie semnificativ la formarea coeziunii sociale, reducând inegalitățile și favorizând crearea unor legături sociale solide între grupurile din cadrul societății.

În vârful piramidei se regăsește securitatea umană durabilă, înțeleasă ca o stare de protecție împotriva riscurilor sociale, economice și politice, dar și ca o capacitate a societății de a face față provocărilor globale (crize economice, pandemii, conflicte). Securitatea umană nu se mai definește exclusiv prin absența amenințărilor militare, ci prin existența unui mediu social stabil, incluziv și predictibil.

Astfel, modelul propus sugerează că investițiile în educație și digitalizare nu sunt doar politici sectoriale, ci acțiuni strategice cu impact asupra stabilității și sustenabilității statului. În cazul Republicii Moldova, acest tip de abordare este cu atât mai relevant în contextul transformărilor sociale profunde, al migrației și al aspirațiilor de integrare europeană.

Concluzii

Educația este un factor esențial al securității umane, influențând nu doar dezvoltarea economică, ci și stabilitatea socială, coeziunea națională și reziliența democratică. În contextul european, aceasta este tratată ca o prioritate trans-sectorială, cu impact major asupra sustenabilității și securității colective.

În actualul context național și european, educația nu mai poate fi percepută doar ca o funcție socială sau economică, ci trebuie recunoscută ca un vector strategic al securității umane. Prin dezvoltarea competențelor esențiale, promovarea echității și facilitarea incluziunii sociale, educația contribuie la reducerea vulnerabilităților structurale, la prevenirea marginalizării și la consolidarea coeziunii comunitare.

Cadrul de acțiuni Educația 2030 definește repere globale în materie de finanțare, echitate și calitate a educației, subliniind că angajamentul statului în susținerea educației reprezintă un element indispensabil pentru realizarea dezvoltării durabile [11].

În același timp, digitalizarea și formarea continuă sprijină reziliența democratică și adaptarea la schimbările globale. Pentru Republica Moldova, investițiile în educație reprezintă nu doar o obligație de aliniere la valorile europene, ci o garanție a sustenabilității pe termen lung, a stabilității interne și a capacității de reacție în fața riscurilor regionale și internaționale.

Accesul la o educație de calitate și incluzivă este esențial pentru dezvoltarea capitalului uman și reducerea inegalităților sociale [12].

Pentru a consolida rolul educației în arhitectura securității umane, Republica Moldova ar trebui să implementeze o serie de măsuri strategice cu impact sistemic. În primul rând, este necesară integrarea educației ca dimensiune explicită în viitoarele strategii de securitate națională, recunoscând rolul său transversal în prevenirea riscurilor sociale și economice. În al doilea rând, se recomandă extinderea programelor de educație digitală în zonele rurale și defavorizate, prin investiții în infrastructură și formarea continuă a cadrelor didactice. În al treilea rând, este esențială dezvoltarea unor mecanisme eficiente pentru sprijinirea tinerilor NEET, inclusiv prin parteneriate public-private, stagii de practică și programe de reorientare profesională. Aceste măsuri pot contribui semnificativ la reducerea vulnerabilităților structurale și la întărirea coeziunii sociale.

Referințe bibliografice:

1. United Nations Development Programme. Human Development Report 2023/2024: Breaking the Gridlock – Reimagining Cooperation in a Polarized World. New York: UNDP, 2024, p. viii. Disponibil: https://hdr.undp.org/
2. European Parliament. The European Education Area and the 2030 strategic framework for education and training. Brussels: European Parliamentary Research Service, 2021. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2021)690630 [Accesat: 10.04.2025].

3. European Commission. European Pillar of Social Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. ISBN 978-92-79-74092-3. DOI: 10.2792/95934. Disponibil: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a1ffa181-8ac4-11eb-b85c-01aa75ed71a1 [Accesat: 11.04.2025].
4. Sprincean S., Sîtari D. Politici educaționale universitare europene ca imperative ale dezvoltării durabile și securității umane. În: Conferința științifică internațională „Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene", Ediția a VII-a, Chișinău, 6 decembrie 2024, p. 507–520.
5. Juc V. Republica Moldova și Uniunea Europeană: dimensiunile cooperării. Chișinău: Tipografia Sirius, 2016, p. 4–35.
6. EUROSTAT. Young people neither in employment nor in education and training – 2023. [Publicație online]. Bruxelles: European Commission, 13 iunie 2024. Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240613-1 [Accesat: 11.04.2025].
7. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Indicatori privind participarea educațională, accesul la internet și tinerii NEET (2020–2023). [Publicație online]. Chișinău: BNS, 2024. Disponibil: https://statistica.gov.md [Accesat: 11.04.2025].
8. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. Planuri și Rapoarte de activitate. [Publicație online]. Chișinău: MEC, 2025. Disponibil: https://mecc.gov.md/ro/content/planuri-si-rapoarte-de-activitate [Accesat: 11.04.2025].
9. Chomsky N. Noi creăm viitorul. București: Editura Corint, 2012, p. 254
10. Сигал, Н.Г. Инклюзия как вектор гуманизации образования и общества: зарубежный опыт. В: Вопросы педагогики и психологии: теория и практика. Сб. материалов межд. научной конференции. Киров: МЦНИП, 2014, с. 73-79. ISBN 978-5-00090-022-2.
11. UNESCO. Education 2030 Incheon Declaration and Framework for Action: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all. Paris: UNESCO, 2015. Disponibil: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656 [Accesat: 12.04.2025].
12. Guvernul Republicii Moldova. Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030". Chișinău: Cancelaria de Stat, 2022. Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/snd_moldova_europeana_2030.pdf [Accesat: 12.04.2025].